

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба рисолаи илмӣ Шодмонзода Орзу Шодмон «Вазъи иқтисодӣ ва фарҳангӣ ва фарҳангии Данғара дар замони шуравӣ ва давраи истиқлол» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.00 - Илмҳои таърихӣ ва бостоншиносӣ (07.00.02 –Таърихи ватанӣ)

Раванди рушди илми таърихшиносии миллӣ як чанд марҳалаҳои мушаххасро фаро мегирад ва марҳалаи наватарини он ба замони соҳибистиклолӣ рост меояд. Маҳз дар замони соҳибистиклолӣ шароити муфид ва имконияти васеъ барои таҳқиқи омӯзиши таърихи зиёда аз шашҳазорсолаи халқи тоҷик ба миён омад. Аввалан аз байн рафтани ҳамагуна ҷаҳорҷӯбаҳои идеологии монеасоз майдони таҳқиқоти илмиро васеъ намуда, дарёфт ва дастрасӣ ба асноду манобеи таърихро осонтар намуд, мавзӯҳои ба ном “номатлубро” аз байн бурд ва баъдан таърих ва донишҳои таърихӣ ба яке аз воситаҳои муҳими таҳкиму тақмили худшиносии миллӣ, василаи асосии ҳувиятсоз табдил ёфт. Таваҷҷуҳи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳукумати Тоҷикистон ба таърих ва масоили таърихӣ, арҷгузорӣ ба арзишҳои волеи таърихӣ фарҳангии гузашта, ҷеҳраҳои шинохтаи миллат ва осори нодири таърихӣ омили асосии тақондихандаи рушди илми таърихшиносии миллӣ дар замони истиқлол гардиданд.

Ин омилҳо имконият доданд, ки дар як марҳалаи кӯтоҳ дар самти омӯзиш ва таҳқиқи таърихи халқи тоҷик натиҷаҳои назаррас ба даст омада, доир ба марҳалаҳои гуногуни таърих, аз замони қадим то инҷониб чандин таҳқиқоти ҷолиб таълиф гарданд ва ҳамоишҳои бузурги илмӣ, намоишҳо ва ҷашнвораҳои сатҳи байналмилалӣ ба хоҳири муаррифии таърихи миллат дар арсаи ҷаҳонӣ баргузор шаванд.

Яке аз марҳалаҳои муҳим, диққатҷалбкунанда ва ниҳоят ҳассос дар таърихи халқи тоҷик ин садсолаи охир махсуб меёбад. Зеро маҳз дар ҳамин давра новобаста аз таҳаввулоти гуногуни сиёсӣ, тағйирёбии низоми давлатдорӣ, қувват гирифтани нерӯҳои гуногуни тоҷиксӯз, маҳдудкунии сунъии ҳукуқи миллии тоҷикон, аз даст рафтани марказҳо ва шаҳрҳои таърихӣ, тоҷикон тавонистанд бо мубориза дар ҷаҳорҷӯбаи низоми шуравӣ ҷумҳурии миллии худро таъсис диҳанд ва дар заминаи он соли 1991 ба истиқлоли комили давлатӣ соҳиб гарданд.

Садсолаи охир нишон дод, ки тоҷикон ҳамчун сокинони бумии минтақа, ки таъриху тамаддуни он ба номи онҳо вобастагии амиқ дорад, воқеан мардуми созанда, тамаддунофар ва соҳибфарҳанг мебошанд. Дар як муддати кӯтоҳи таърихӣ дар ақибмондатарин қаламрави Аморти Бухоро ҷумҳурии нав бунёд намуда, шаҳрҳои нав сохта, иқтисодиёту фарҳанги пешрафтаро соҳиб гардиданд. Махсусан, дастовардҳои ҷумҳурӣ дар давраи соҳибистиклолӣ, ки имрӯз аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ мавриди эътироф қарор гирифтаанд, зарурият ба таҳқиқи баррасӣ доранд.

Умуман, бо ба даст омадани имкониятҳои нав ва фарроҳ имрӯз зарурияти таҷдиди назар намудани раванди рушди ҷумҳури дар садсолаи охир аз лиҳози таърихӣ ба миён омадааст. Дар ин раванд, ҳамчун предмети таҳқиқоти илмӣ интиҳоб шудани таърихи ташаккул ва рушди яке аз калонтарин минтақаҳои кишоварзию саноатии ҷумҳури – ноҳияи Данғара аз ҷониби унвонҷӯ Шодмонзода Орзу Шодмон кори мубрам ва саривақтӣ мебошад. Зеро таърихи умумии халқи тоҷик маҳз дар заминаи таърихи минтақаву маҳалҳои ҷудогонаи ҷумҳури, аз ҷумла таърихи ноҳияҳо ё музофотҳои калони иқтисодию фарҳангӣ, шахрҳо, яъне аз ҷузъ ба кулл навишта мешавад.

Ноҳияи Данғара, ки соли 1932 дар ҳайати собиқ вилояти Кӯлоб таъсис ёфт, маҳз дар натиҷаи дигаргунсозии давраи шуравӣ ва замони соҳибистиклолӣ рӯ ба инкишоф ниҳода, имрӯз ба минтақаи калони саноатӣ кишоварзӣ ва фарҳангии ҷумҳури табдил ёфтааст. Аммо то имрӯз ташкилбӣ ва ташаккули ноҳияи Данғара ҳамчун як минтақаи саноатӣ кишоварзӣ дар доираи як рисолаи таҳқиқотӣ мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст, гарчанде мақолаву китобҳои алоҳидаи илмӣ-оммавӣ таълиф шудаанд, вале онҳо таърихи ташкилбӣ ва рушди ноҳияро ба шакли комил дар заминаи манобеи таърихӣ инъикос карда наметавонанд.

Ба зами он мубрамияти мавзӯи интиҳобшуда боз дар он зоҳир меёбад, ки таҷрибаи таърихӣ раванди ин дигаргунсозӣ дар мисоли ноҳияи Данғара барои дарки таърихи гузашта ва корҳои бунёдкунандаву созандаи имрӯза дорoi аҳаммияти вижа мебошад. Ба ин маънӣ интиҳоби мавзӯи таҳқиқоти илмӣ ба ҳадафҳои асосии имрӯзаи давлат ва ҳукумат дар самти масъалаҳои афзалиятноки корҳои илмӣ-таҳқиқотии ҷумҳури комилан мутобиқат менамояд.

Рисолаи илмӣ Шодмонзода Орзу Шодмон аз ҷиҳати банду баст ва сохтор ба талаботи муқарраршуда ҷавобгӯ буда, аз муқаддима, се боб, ҳафт зербоб, хулоса ва феҳристи манобеъ ва адабиёти истифодашуд иборат мебошад.

Дар муқаддима, унвонҷӯ доир ба мубрамияти мавзӯъ ва зарурияти интиҳоби он, дараҷаи омӯзиши илмӣ масъала, робитаи кор бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсад, вазифаҳо ва объекту предмети таҳқиқот, доираи хронологии он, асоси назариявӣ – методологӣ ва пойгоҳи сарчашмавии таҳқиқот, навгониҳои илмӣ ва нуқтаҳои асосии натиҷаҳои ба даст омада, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд, инчунин аҳаммияти назариявӣ амалии таҳқиқоти анҷомёфта, ба таври мушаххас ва вобаста ба талаботи муқарраршуда маълумот медиҳад.

Боби аввали рисола “Таъсисёбии ноҳияи Данғара ва аввалин дигаргунсозии сиёсӣ иқтисодӣ”, ки аз ду зербоб иборат мебошад, масоили таъсисёбии ноҳия ва ташаккули низоми идоракунӣ он, вазъи иҷтимоӣ иқтисодӣ минтақа дар арафаи барпошавии Ҳокимияти Шуравӣ, ҷорӣ гардидани низоми ҳокимияти нав ва дигаргунсозии иқтисодӣ иҷтимоӣ дар ҳудуди ноҳияро дар бар мегирад. Дар заминаи

асноди муҳимми таърихӣ ва таҳқиқоти илмӣ мавҷуда, диссертант раванди ширкати фаъоли аҳолии ноҳия дар роҳи мубориза барои мустаҳкам намудани ҳокимияти нав, сохтмони ҷомеаи шуравӣ, ташкили аввалин хочагиҳои дастҷамъона ва давлатӣ, ба вижа бунёди колхозҳои совхозҳо ва дигар иншооту муассисаҳои фарҳангии маърифатӣ ва, умуман дигаргунсозии замони шуравиро мавриди таҳлил қарор медиҳад. Унвонҷӯ иштироки сокинони ноҳияро дар ҶБВ таҳқиқ намуда, таъкид менамояд, ки зиёда аз 2230 нафар мардони ин ноҳия баҳри ҳимояи ватан сафарбар гардидаанд, ки танҳо ҳамагӣ 966 нафари онҳо пас аз пирӯзӣ ба манзили худ баргаштаанд. Меҳнати шарафмандонаи сокинони ноҳия дар солҳои ҷанг, давраи азнавбарқарорсозии хочагии халқ, иштироки данғаригӣ дар сохтмонҳои бузург, махсусан бунёди неругоҳҳои барқи обӣ, сохтмони каналу бунёди низоми обёрикунонии ноҳия ва ҷумҳурӣ низ аз мадди назари диссертант берун намондааст.

Боби дуюми рисола – “Рушди кишоварзӣ ва ҳаёти фарҳангии ноҳия дар солҳои 50-80-уми асри XX”, ки аз ду зербоб иборат аст, бо истифодаи васеъ аз маводу асноди зарурии таърихӣ ба таҳқиқу таҳлили соҳаи кишоварзӣ ва самтҳои гуногуни он, инъикоси ҳаёти фарҳангӣ ва таҳаввули он дар замони шуравӣ бахшида шудааст. Диссертант тавонистааст раванди таҳаввулоту ҷиддии иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии ноҳияро дар қаробат бо дигар минтақаҳои ҷумҳурӣ дар солҳои 50-80-уми асри XX баррасӣ намуда, ба яке аз марказҳои калони кишоварзӣ фарҳангии ҷумҳурӣ табдил ёфтани ноҳияро нишон диҳад. Ҳамзамон, ташаккули низоми нави маориф дар Данғара ва тағйироту пешрафти ҳаёти фарҳангии онро бо таъкид ба маводи бойгонӣ ба таври муфассал тасвир менамояд.

Воқеан диссертант дар ҷамъбасти ду боби аввали рисола дуруст хулоса менамояд, ки ноҳияи Данғара ҳамчун воҳиди алоҳидаи маъмурӣ пас аз барпошавии Ҳокимияти Шуравӣ ташкил ёфта, дар солҳои мавҷудияти тартиботи шуравӣ ба як минтақаи пешрафтаи аграрию саноатии ҷумҳурӣ табдил ёфтааст. Новобаста аз камбудӣҳо ва норасоиҳо дар замони шуравӣ ҷой дошта, дар ин давра ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоии ноҳия кӯмилан симои ҳудудӣ тағйир медиҳад, ки ин, пеш аз ҳама дар сохтмони хочагиҳои калони кишоварзӣ, низоми пешрафтаи обёрӣ, азхудкунии заминҳои зиёди бекорхобида, сохтмони роҳҳо, ташаккули низоми нави таълиму тадрис, сохтмони биноҳои муассисаҳои таълимӣ, рушди марказҳои гуногуни иҷтимоӣ тандурустӣ ва фарҳангӣ зоҳир мегардад. Рушд ва пешрафти ноҳия аз ҷиҳати ташкилӣ то ҳинс ба ду боби солҳои 80-уми асри гузашта ба як низоми муайян мушоҳида мегардад.

Боби сеюми рисола – “Данғара дар даври истиқлол (солҳои 1991 - 2021)”, ки аз се зербоб иборат аст, ба таҳқиқу таҳлили дастовардҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии ноҳия дар солҳои соҳибистиқлолӣ равона шудааст. Унвонҷӯ, бо ҳуҷҷату далелҳо, истифодаи рақамҳои зиёди оморӣ, ки аксаран аз ҳисоботи расмӣ мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ баргирифта шудаанд, раванди тараққиёт ва тадриҷан ба маркази калони

саноатию кишоварзӣ табдил ёфтани ноҳия, омилҳои ба Минтақаи озои иқтисодӣ табдил додани Данғара ва комилан дигар шудани симои ноҳияро дар як муддати кӯтоҳ мавриди баррасӣ қарор додааст. Муаллиф, дар раванди таҳқиқ ба хулосае меояд, ки баъди соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути сиёсати хирадмандонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар кишвар таҳияи барномаи дигаргунсозии иқтисодӣ оғоз ёфт, ки онҳо дар ҳалли чор ҳадафи стратегӣ - баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, истиқлолияти энергетикӣ, таъминоти озуқаворӣ ва саноатикунонӣ зоҳир мегардад. Иҷрои ин чаҳор ҳадафи стратегӣ барои пешрафт ва рушди муназзами давлати соҳибистиклол ва Данғара ҳамчун як ноҳияи он ва болоравии дараҷаи некуаҳволӣ, сатҳи маърифатнокии сокинон ба таври муассир мусоидат менамоянд.

Ноҳияи Данғара имрӯз бо дигаргунсозӣ, суръат ва вусъати тараққиёт, ба вижа сохтмони муассисаҳои саноатӣ, муассисаҳои зиёди илмӣ таълимӣ ва фарҳангӣ дар байни ноҳияҳои ҷумҳурӣ мақоми ниҳоят баландро соҳиб мебошад. Аз ҷумла, бо ташаббуси ҳидояти Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ноҳия Донишгоҳи давлатии Данғара, Донишгоҳи давлатии тиббии Хатлон, Коллеҷи тиббӣ, барои баланд бардоштани сатҳи фарҳанги аҳоли як қатор маҷмааҳои нави фарҳангӣ сохта ба истифода дода шудаанд.

Дар хулоса, унвонҷӯ натиҷаи таҳқиқоти хешро доир ба ҳаёти иқтисодӣ иҷтимоӣ ва фарҳангии ноҳияи Данғара дар ду марҳалаи таърихӣ – замони шуравӣ ва давраи соҳибистиклолӣ ҷамъбаст намуда, назари худро дар бандҳои алоҳида манзур намудааст.

Навоварии илмӣ таҳқиқот, пеш аз ҳама дар он аст, ки бори нахуст ташкилҳои ноҳияи Данғара, вазъи иқтисодӣ иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ба маркази калони кишоварзӣ саноатӣ табдил ёфтани он дар ду марҳалаи таърихӣ мавриди таҳқиқи илмӣ қарор гирифтааст.

Дастоварди муҳимми унвонҷӯ дар он зоҳир меёбад, ки дар асоси таҳлилу баррасии асноди муҳимми таърихӣ, маводи зиёди оморӣ ва матбуоти даврӣ дар доираи як рисола тавонистааст таърихи ноҳияи Данғараро аз ибтидои таъсисёбӣ то соли 2021 ба таври илмӣ инъикос намояд.

Хулосаҳои назариявии унвонҷӯ, муқаррарот, натиҷаҳои илмӣ назариявии асосӣ, пешниҳодот ва тавсияҳои амалӣ доир ба диссертатсия барои омӯзиши таърихи давраи навтарини ҳалқи тоҷик аҳамияти илмӣ-амалӣ доранд.

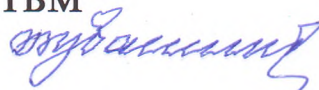
Саҳми шахсии доктарабӣ дарёфти дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои илмӣ таҳлилу таҳқиқоти муаллиф, аз ҷумла хулосаҳои назариявӣ, нуқоти ба ҳимоя пешниҳодшаванда бевосита аз ҷониби худӣ мустақилона таҳия, баррасӣ ва исбот шудаанд. Мазмун ва муҳтавои асосии рисолаи илмӣ дар мақолаву маърузаҳои унвонҷӯ, аз ҷумла дар 6 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос ёфтаанд.

Ҳамин тариқ, рисолаи номзадии Шодмонзода Орзу Шодмон «Вазъи иқтисодию иҷтимоӣ ва фарҳангии Данғара дар замони шуравӣ ва давраи истиқлол» аз рӯи натиҷаҳои бадастомада, истифодаи амалӣ ва сифати вириш ба талаботи муқаррарнамудаи Дастури ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ мувофиқ буда, муаллифи рисола ба гирифтани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих мутобиқ ба ихтисоси 07.00.00 - Илмҳои таърихӣ ва бостоншиносӣ (07.00.02 – Таърихи ватанӣ) арзанда аст.

Рохбари илмӣ - доктори илмҳои таърих,

профессор, сарҳодими илмӣ ИТБМ

ба номи А. Дониши АМИТ

Убайдулло Н.К.

Имзои профессор Убайдулло Н.К.-ро тасдиқ менамоям.

Нозири калони шуъбаи кадрҳои

Институти таърих, бостоншиносӣ

ва мардумшиносии ба номи

А. Дониши АМИТ

Файзуллоева Г.

03.06.2024

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33. Института таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи Аҳмади Дониши АМИТ Тел: +992938500010 nasrullokarimovich@mail.ru